

Vinko Ošlak

Ljubljana, Slovenija

vinko.oslak@gmail.com

Ivana Vatovec: Kjer šelestijo breze

(roman (Večernice); Mohorjeva Celovec, 2016; 302 s.)

Ivano Vatovec poznamo predvsem kot pesnico, kot zavzeto kulturno delavko v Brežicah, kot nevidno, a še kako pomembno urejevalno in korekturno roko v delu moža, prav tako pisatelja, uveljavljenega biografista Rudija Mlinarja. Po vrhu pa še uporabnico mednarodnega jezika esperanta, kjer redno sodeluje pri kulturnih in literarnih prireditvah v tem jeziku doma in v tujini s pesniškimi prispevki. Kdor je prebiral njene krhke pesniške kristale, si najbrž ni mogel predstavljati, da bi iz istega rahlega peresa, ki sme nad papirjem samo lebdeti, ni pa dovoljeno nanj pritiskati, lahko prišel obsežen sveženj gosto popisanih pol trdno postavljenih proze, čvrsto konstruiranega romana o času, ki ni imel časa za romantiko, saj se je v njem šele strjevala kri štiri leta trajajočega medsebojnega pobijanja v imenu »novega reda«, v imenu še bolj drznega »novega človeka«, oboje zgolj tanki maski na od zla skremženem obrazu prastarega človeka, podvrženega zlu, kakor vsi njegovi prejšnji rodovi in kakor bodo to vsi rodovi, ki mu bodo še sledili. A hkrati so se tekočine človekove usojenosti v tem svetu pretakale tudi za to, kar naj bi nastalo po sesutju predstav o novem človeku in novi družbi: znoj garanja, pri katerem je bila enakovrednost in enakopravnost ženske uveljavljena s tem, da je tudi ženska smela opravljati enako težaška in nevarna dela, kakor so jih prej opravljali samo moški, medtem ko so v dvorani z gumbi vključevanja in izključevanja, odločanja in preprečevanja slej ko prej sedeli moški, ki so vlogo svojega spola razumeli sprevrženo in so le prejšnje, za prošnje včasih vendarle dostopne gospodarje, ki svojega gospodstva niso skrivali, zamenjali, le da so svojo pozicijo gospodovanja skrivali za ceneno socialno in tovariško retoriko. Solze razočaranj, negotovosti in novih nesmislov in krivic, kar vse je izhajalo iz prvenstva ideoloških zamisli in neizprosniht zahtev pred resnicami vsakdanjega življenja in še bolj pred velikimi resnicami tega, k čemur je življenje nazadnje usmerjeno in brez česar ne more biti srečno. Kri novega preganjanja in novih moritev v imenu imaginarne brezrazredne družbe, ki se je od ljudi odmikala, kakor sadeži lačnemu v grškem mitu.

V tem svetu se dekle, po imenu Iča, odpravi na tuje po programu kolonizacije prostora, ki je bil nasilno izpraznjen tistih, ki so na njem toliko časa uspešno gospodarili in prehranjevali kraljevo Jugoslavijo in lep del Evrope s tem, kar je zrastle in dozorelo v črnici Banata, kakor so tedaj pravili Vojvodini.

Pisateljica v majhnih pripovednih sklopih niza prizadevanje junakinje romana, da bi iz opuščene in zapuščene kmetije izvlekla vsaj to, kar je sama potrebovala za življenje, ob čemer je seveda morala odplačevati državi več, kakor so pred zemljiško odvezo tlačani morali plačevati zemljiškemu gospodu. Življenje in delo ji je lajšala pomoč drugih rojakov, ki so se v življenjski stiski povojnega časa prav tako udeležili kolonizacije nekdanj po banatskih Nemcih poseljenega in skrbno obdelovanega prostora. Vmes ji pero uhaja v preteklost in bralca seznanja z različnimi ozadji usod, ki se začno tam spletati. Ne manjka ganljiva priprava na poroko z Ivanom, ki je bil bolj zvest pijači kakor svoji naivni izbranki, reprezentančni za vse tiste lahkomišelnosti in lahkoverne Slovenke, ki menijo, da bodo svojega izbranca spreobrnilo in ga pripravile do treznosti. Tako se rojeva pijana nacija: pijana po moškem alkoholizmu in še bolj usodno pijana po ženskih prevzgojnih iluzijah. In vendar bo bralec spremljal Ičo od rojevanja v rojevanje, simbol življenja, ki je po tolikem morjenju hotelo živeti. Menjavanje pomanjkanja in bolezni. Vrnitev na Slovensko, v Belo krajino. Iča hiše, ki jo je dobila v rabo, a ne v last, ni poskušala prodati, kakor so storili nekateri drugi, ki so se tudi začeli vračati. Imela je svoja moralna načela, ki so že tedaj izzivala posmeh, kako bi ga šele danes, ko bralec lahko o vsem tem bere, ne da bi moral to tudi podoživeti. Vrnili so se na njive, ki jih je junakinja lahko imela za »svoje«, kakor one v Banatu niso bile. Mož Ivan dobi delo v livarni v Črnomlju. Vsak dan je s kolesom moral prevoziti na delo in nazaj trideset kilometrov poti. Vse se je spreminjalo razen nagnjenja k pijači. Iča najde hišico v Dobličah, zelo uborno, a veliko bližje Ivanovemu delu.

Tudi mlajši rod je moral z doma, zdaj na Nemško. Tistih, ki so se hvalisali, kako da so osvobodili deželo okupatorja, in so prav k včerajšnjemu okupatorju poslali na delo ljudi, ki jim doma niso znali priskrbeti poštene zaposlitve, ni bilo sram lagati še naprej.

V zadnjem poglavju se roman spet zbere ob imenu glavne junakinje Iče. Preskrbljena z vsem potrebnim zdaj povzema svoje življenje, svoje boje, a vse to polaga v Božjo voljo, kakor ji narekuje njena preprosta vera. Poglavje je pisano v drugi osebi, kakor da se pisateljica pogovarja z junakinjo in govori namesto nje, a o njej, vendarle bralcu, ne njej. In v tem pripovednem prijemu, ki spretno prestavi bralca v novo razpoloženje, v katerem lahko preišča tudi tek svojega življenja, Ičino življenje ugaša. Medtem vzame Ivana, dosledno njegovi nemoški zvestobi lastnim strastem in opitosti. Na koncu se imena še enkrat zvrstijo. Potem se preseli zadnjič. Tja, v kar ji je kazala njena vera, s katero ni goljufala...

Knjiga, ki jo je lepo in poučno prebrati.